

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อความศรัทธาในทางพุทธศาสนาอย่างมากมายนับหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ดังเช่น ความเสื่อมของพุทธศาสนาในสังคมไทย¹ วันที่ศาสนาพุทธ หายไปจากอินเดีย² สะเทือนใจพุทธ ดิถีบายชาวด³ เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ต่างๆ นั้น ได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะผู้คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะกลุ่มคนชั้นกลางที่มีวิถีชีวิตอยู่ภายใต้ระบบทุนนิยมและการค้าเสรี มีการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนาและบ่อยครั้งกลายเป็นการละเมิด นำเอาอาคารและส่วนประดับทางพุทธสถานมาใช้เป็นเครื่องมือหาประโยชน์ส่วนตัวเพื่อการค้า โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมและความสำคัญของพุทธศาสนาที่มีความศักดิ์สิทธิ์และประเพณีที่ยึดถือกันมาช้านาน

จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่กระแสวัตถุนิยมเข้ามามีบทบาทอย่างมากมายนับซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงกับพุทธสถานและพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีการหยิบยืมเอาองค์ประกอบของอาคารทางพุทธศาสนา หรือแม้กระทั่งจำลองส่วนประดับและลวดลายต่างๆ มาใช้อย่างแพร่หลาย ผู้คนส่วนใหญ่ไม่เห็นคุณค่า ขาดแรงกระตุ้นที่จะช่วยให้เข้าใจในความศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ว่ามีความสำคัญอย่างไร อาจเป็นเพราะสังคมเริ่มเสื่อมถอยวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลง ความคิดของคนในสังคมเปลี่ยนไปตามสมัยนิยมจนทำให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามสมัยนิยมนั้น วัฒนธรรมต่างๆ ในอดีตกำลังลดเลือนหายไปและถูกนำมาใช้เพื่อต่อเติมคัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา ซึ่งหากปล่อยไว้ความสำคัญของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในอดีตจะลดเลือนหายไป ความหมายและคุณค่าของ “ความศักดิ์สิทธิ์” และ “ขอบเขตของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” แห่งพุทธศาสนานั้นจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตลอดจนองค์ประกอบและส่วนที่เป็นสัญลักษณ์ต่างๆ ที่สื่อความหมายที่ประกอบกันอยู่ภายในพื้นที่นั้นทำงานได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าเดิม การรับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์เปลี่ยนไป จึงทำให้มุมมองและวิถีคิดของคนทั่วไปต่อองค์ประกอบต่างๆ ภายในวัด

¹ สมชาย ปรินชาติลปะกุล, “ความเสื่อมของพุทธศาสนาในสังคมไทย”, *กรุงเทพธุรกิจ*, (9 กรกฎาคม 2552), หน้า 15

² แหล่งข่าวมติชน, “วันที่ศาสนาพุทธ หายไปจากอินเดีย”, *มติชน*, (27 กันยายน 2549), หน้า 10

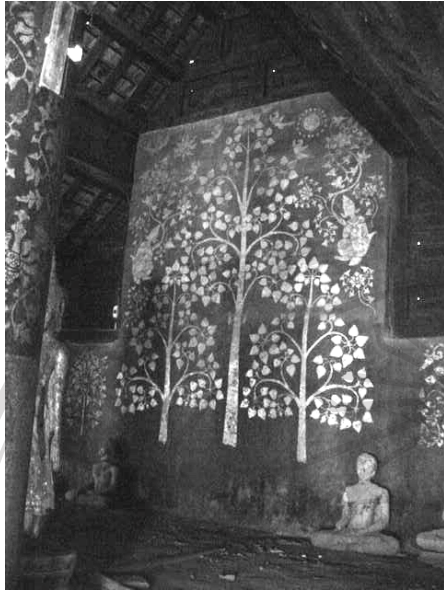
³ Phrathai, “สะเทือนใจพุทธ ดิถีบายชาวด” [ระบบออนไลน์], แหล่งที่มา <http://www.phrathai.net/news/detail.php?catid=4&ID=4618> (30 มิถุนายน 2550)

ภายในตัววิหารมองว่าสิ่งเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นเพียงสิ่งประดับตกแต่ง ในการเปลี่ยนแปลงตรงนี้เอง ได้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และองค์ประกอบที่ก่อเกิดเป็นปรากฏการณ์อยู่ภายใน พื้นที่นั้นเปลี่ยนแปลงจนทำให้คนทั่วไปมององค์ประกอบเหล่านั้นเป็นเพียงสิ่งตกแต่ง ส่งผลต่อการรับรู้และให้ความหมายทางพื้นที่ของคนทีเข้าไปภายใน เกิดการเปลี่ยนแปลงความเคารพและศรัทธา ลดลงจากไปอดีต ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจและหาคำตอบในงานวิจัยชิ้นนี้ว่า ทำไมความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และองค์ประกอบจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงและการรับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธา ทำไม ค่อยๆ ลดคุณค่าไป จนก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ดังเช่นที่ได้กล่าวมาแล้วในช่วงต้น

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงความสำคัญระหว่างพื้นที่และองค์ประกอบของพุทธสถานว่า มีความสัมพันธ์และความสำคัญอย่างไร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นปัจจัยหนึ่งทีก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน งานวิจัยนี้มีมุมมองที่แตกต่างจากงานวิจัยอื่น ที่ส่วนใหญ่ศึกษาเรื่ององค์ประกอบของพุทธสถาน โดยเน้นการศึกษารวบรวมข้อมูลรูปทรง ลวดลายและลักษณะภายนอกของอาคารทางพุทธสถานเท่านั้น แต่ขาดการอธิบายและศึกษาเรื่องการรับรู้ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ผ่านการรับรู้ของคนในพุทธสถาน ซึ่งองค์ประกอบต่างๆ ในพุทธสถาน ได้ถูกสร้าง โดยใช้มูลฐานทางพุทธศาสนาจากนามธรรมจนกลายเป็นรูปธรรม ผ่านฝีมือช่างในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้ผู้คนสามารถที่จะรับรู้ถึงความศักดิ์สิทธิ์ผ่านองค์ประกอบต่างๆ ในพุทธสถานจนกลายเป็นขอบเขตของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ด้วยความศรัทธาจากการรับรู้ของคนทีเข้ามาภายในพื้นที่⁴ สิ่งที่น่าสนใจ คือจากปัจจุบันที่องค์ประกอบต่างๆ ถูกมองว่าเป็นเพียงส่วนประดับนั้นยังมีบทบาทในการสร้างขอบเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ได้หรือไม่ ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ สนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ลายคำ” ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญของพุทธสถาน เพราะในปัจจุบันลายคำเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ถูกลดทอนของระบบวัดถุนิยม เข้ามามีบทบาทในเชิงการค้า ดังกรณีตัวอย่างนี้

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

⁴ ทิพวรรณ ทังมั่งมี, รายงานการวิจัยเรื่อง “การจัดองค์ประกอบศิลป์ในจิตรกรรมฝาผนังล้านนา”, (เชียงใหม่ : โครงการทุนนักวิจัยรุ่นใหม่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547), หน้า 9

ภาพที่ 1.1 ภาพลายคำต้นศรมหาโพธิ์ในวิหารน้ำเต็ม
วัดพระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง พ.ศ. 2550

ภาพที่ 1.2 ภาพตกแต่งผนังในโอเอซิส สปา อ.เมือง
จังหวัด เชียงใหม่ พ.ศ. 2550

จากภาพข้างต้นจะพบว่า ลายคำนั้นถูกนำไปใช้ตกแต่งในสถานที่อื่นที่ไม่ใช่พุทธสถาน เพราะในปัจจุบันลายคำถูกว่าเป็นองค์ประกอบที่ใช้ประดับตกแต่งเท่านั้น ดังนั้นจึงควรมีการศึกษา ทบทวน ตั้งคำถามต่อกระบวนการวิจัยที่เกิดขึ้นกับ “ลายคำ” เพราะที่ผ่านมาส่วนใหญ่มีศึกษาในด้านของ รูปร่าง รูปทรง ที่มา ที่ตั้ง วิธีการสร้าง ดังนั้นในมุมมองที่ผ่านนี้ “ลายคำเป็นเพียงลวดลายประดับตกแต่ง โดยอาศัยคำอธิบายจากหลักการของการออกแบบวัตถุ รูปร่าง รูปทรง” แต่ยังมีส่วนน้อยมากที่ศึกษาลายคำในฐานะที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งของการกำหนดรับรู้และก่อรูปพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ดังนั้นจึงเกิดคำถามหลักของงานวิจัยชิ้นนี้คือ ถ้าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดการรับรู้และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว ปัจจุบันปรากฏการณ์และการรับรู้เหล่านี้ยังมีอยู่หรือไม่ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างและมีสาเหตุอะไรที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจนส่งผลกระทบต่อปัจจุบันอย่างไร และลายคำยังคงเป็นขอบเขตสร้างความศักดิ์สิทธิ์และช่วยผลักดันความรู้สึกรักของคน que เข้าไปสามารถให้รับรู้ถึงบรรยากาศและสัญลักษณ์แห่งพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ หน้าที่ของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่นำไปสู่การหล่อหลอมคุณงามความดี สร้างแรงศรัทธายังคงมีอยู่หรือไม่ และมีปัจจัยอะไรบ้างที่เชื่อมกระตุ้นทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวัดล้านนา จากคำถามทั้งหมดข้างต้น มีจุดมุ่งหมายหลักของงานวิจัยชิ้นนี้คือ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ร่วมและค้นหาปัจจัยที่ช่วยประกอบสร้างทำให้ลายคำปรากฏตัวและทำหน้าที่ภายในพื้นที่วิหาร

1.2 ความสำคัญของการวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ของอาคารนั้นเริ่มลดหายไป จากข้อสังเกตเบื้องต้นพบเพราะในปัจจุบันลายคำถูกนำมาใช้ในการประดับสินค้าและสถานที่ในทางที่ไม่เหมาะสม โดยถูกมองผ่านความสวยงามในเชิงพาณิชย์มากกว่าความงามทางพุทธศาสนา ซึ่งลายคำในปัจจุบันถูกมองเป็นลวดลายใช้ประดับเท่านั้น ลายคำจึงถูกนำมาใช้นอกพื้นที่ จากที่ผ่านมาถึงแม้ว่าจะมีการศึกษาเรื่องลายคำมากแล้ว ดังเช่น งานวิจัยเรื่องงานศิลปกรรมลายคำประดับอาคารทางศาสนาล้านนาในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-25⁵, *วิหารลายคำวัดพระสิงห์ : สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง*⁶, *จิตรกรรมฝาผนังล้านนา*, *วิหารลายคำ : ลักษณะประวัติความเป็นมาและแนวทางการอนุรักษ์*⁷ ฯลฯ แต่ก็ยังเป็นเพียงการเก็บข้อมูลในเบื้องต้นที่เน้นเรื่องเกี่ยวกับที่มาลักษณะลวดลาย แต่ข้อมูลในส่วนเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างลายและพื้นที่ทำให้เกิดความสับสนกันนั้น ยังไม่มีการวิจัยและวิเคราะห์ ซึ่งข้อมูลตรงส่วนนี้จำเป็นอย่างที่ยังที่ควรจะไปพร้อมกับรายละเอียดลวดลาย ที่มา เพื่อให้เข้าใจถึงต้นกำเนิดและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงเพื่อสร้างความเข้าใจของผู้คนในปัจจุบันที่กำลังรับรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ได้ไม่มีประสิทธิภาพเหมือนเดิมจึงทำให้เกิดปัญหามากมายในปัจจุบัน เช่น จากถวายเป็นบุญวัด วิกฤตสังคมไทย⁸ เนื่องจากปัจจุบันมีการศึกษาลายคำในแง่มุมแบบกายภาพ ทำให้เกิดความเข้าใจว่า ลายคำคือลวดลายประดับวิหารล้านนาเท่านั้นแต่ขาดข้อมูลด้านความหมาย นัยยะอื่นๆ ที่แฝงอยู่ภายใต้จุดมุ่งหมายการสร้างของสถาปนา จากข้อมูลที่ขาดหายไปนั้นจึงพบความสำคัญของการทำงานวิจัยว่าควรมีการทบทวนและศึกษาเพิ่มเติมจากงานวิจัยอื่นเพื่อเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ยังขาดการอธิบายและคลี่คลายเพื่อให้ผู้ที่สนใจและศึกษาสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University
All Rights Reserved

⁵ สุรพล คำริห์กุล, รายงานงานวิจัยเรื่อง “งานศิลปกรรมลายคำประดับอาคารทางศาสนาล้านนา ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-25”, (เชียงใหม่ : โครงการทุนอุดหนุนการวิจัยประเภททั่วไป สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2539)

⁶ ชัยยศ อิชฎีวรพันธุ์ และกาญจนา เลหาสม, *วิหารลายคำวัดพระสิงห์ : สถาปัตยกรรมและจิตรกรรมฝาผนัง* (เชียงใหม่ : ตรีสวี, 2543)

⁷ กาญจนา เลหาสม, *จิตรกรรมฝาผนังล้านนา* (กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, 2541)

⁸ ม.ล.สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, *วิหารลายคำ : ลักษณะ ประวัติความเป็นมาและแนวทางการอนุรักษ์* (เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536)

⁹ เป็นหนังสือที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันและแสดงให้เห็นวิกฤตการณ์การเกิดภาวะขาดของการนำพุทธสัญลักษณ์ไปใช้อย่างไม่เหมาะสมในโรงแรมและธุรกิจอื่นมากขึ้นเรื่อยๆ จัดทำโดยเครือข่ายชาวพุทธเชียงใหม่

ดังนั้นในขั้นต้นผู้วิจัยจะพูดถึงที่มาของลายคำ ซึ่งในการศึกษา เรื่องแหล่งกำเนิด หรือที่มาที่ไปของตัวลายคำเองนั้นค่อนข้างขาดข้อมูลในเบื้องต้น แต่เราก็สามารถที่จะทราบถึงต้นกำเนิดของลายคำได้ ปรากฏความหมายของลายคำ หรือลายรดน้ำ (ภาคกลางเรียกว่า ลายรดน้ำ) สันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดมาจากธรรมชาติเป็นศิลปะธรรมชาติเป็นภาพเขียนลายเส้นที่มีเอกลักษณ์เป็นของไทยอย่างแท้จริง กล่าวคือมีเส้นที่อ่อนหวาน ชุ่มช้อย และให้ความรู้สึกแบบอุดมคติแฝงอยู่ในภาพทั้งภาพ เป็นภาพที่ประดิษฐ์ออกมาจากแนวธรรมชาติ เช่น ดอกบัวใบไม้ (ใบไม้ ดอกไม้ ได้แก่ ใบเทศ ดอกพุดตาน เป็นต้น) แปลงไป รวงข้าว ตาอ้อย ฟันปลา รังผึ้ง รวงผึ้ง กาบไผ่ ปลาไหล เถาวัลย์ เป็นต้น ที่มาของลายคำส่วนใหญ่ได้รับความบันดาลใจจากธรรมชาติดังกล่าวแล้วนั้น หมายถึงธรรมชาติเป็นมูลเหตุจูงใจในการเขียนลวดลายไทย

ลายคำนั้นได้มีวิวัฒนาการและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยนับเริ่มต้นได้ตั้งแต่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 18 จนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 คำว่า “ลายคำ” ในความหมายของศิลปกรรมล้านนา คือ ลวดลายที่ประดับตกแต่งอาคารสถานที่ด้วยทองคำเปลว¹⁰ มีลวดลายสีทองบนพื้นสีแดงหรือดำ “ลายคำ” งานศิลปกรรมลายคำเหล่านี้จะประดับอยู่ในพื้นที่สำคัญต่างๆ ของวิหาร เช่น ในบริเวณตัวไม้โครงสร้างเครื่องบนของวิหารหรือที่เรียกว่า ซุ้มม้าย่างไหม เสาวิหารตลอดจนผนังภายในวิหาร และแผงไม้คอสองอย่างเป็นทางการระเบียบสอดคล้องกันอันเป็นความงดงามที่ให้ความรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ ความศรัทธาและความสุขสงบ นับเป็นแบบแผนของงานศิลปกรรมล้านนาอย่างหนึ่งที่พบอยู่เสมอ¹¹

งานศิลปกรรมลายคำล้านนาในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 21 - 24 นั้น จะมีลักษณะเป็นลวดลายปิดทองบนพื้นสีแดงชาดหรือที่เรียกว่างานปิดทองร่องชาด ซึ่งเทคนิคในการทำลายคำแบ่งได้ 3 วิธีด้วยกัน คือ วิธีปิดทองลายฉลุ วิธีเทคนิคขุดลาย และวิธีผสมปิดทองและขุดลาย ลายคำมักใช้เป็นองค์ประกอบภายในและนอกวิหารล้านนาเนื่องจากลักษณะเด่นของวิหารล้านนาคือ ไม่ทำฝ้าเพดานจะนิยมเปิดให้เห็น โครงไม้และนิยมการประดับตกแต่งด้วยในส่วนโครงสร้างตลอดจนผนังด้วยลายคำ¹²

จากประวัติข้างต้นพบว่า ลายคำ มีวิวัฒนาการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ได้มีต้นกำเนิดมาจากการเลียนแบบธรรมชาติและในคำสอนของพุทธศาสนาโดยเกิดจากการอ้างอิงรูปแบบจากรูปทรงธรรมชาติที่เห็นตลอดจนจากมนต์คติจากสัตว์หิมพานต์ต่างๆ และคติความเชื่อต่างๆ ที่เป็นอุดมคติทั้งนั้น จากประวัติข้างต้นนี้เราสามารถรับรู้ถึงที่มาของลายคำว่ามีรากฐานมาจากเรื่องของ

¹⁰ สุรพล คำริห์กุล, ลายคำล้านนา, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, 2535), หน้า 19

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 23

จริยธรรม คุณงามความดีที่มากจากหลักธรรมทางพุทธศาสนา ที่แปรเปลี่ยนเป็นความงามที่ต้องการสร้างแรงศรัทธาและความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่นั่นเอง¹³ เพราะผู้ประดิษฐ์ในอดีตนั้นต้องการสร้างบรรยากาศที่คนจะสามารถรับรู้ถึงลวดลายที่เกิดขึ้นนั้น ซึ่งเป็นการจำลองถึงที่ที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติธรรม ตรัสรู้และปรินิพาน จึงเป็นสาเหตุที่ลายคำจะเกิดจากลวดลายธรรมชาติสัตว์ต่างๆ จากคำสอนและหลักธรรมทางพุทธศาสนา ถ้าเราลองวิเคราะห์ในเบื้องต้นจะพบว่า การเกิดของลายคำเองมีรากฐานมาจากแรงศรัทธาในพุทธศาสนาจนเกิดแรงบันดาลใจสร้างสรรค์เป็นลวดลาย ซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่า ช่างโบราณได้สร้างลวดลายต่างๆ จากความเชื่อ ความศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นมูลฐานที่สำคัญเป็นสิ่งที่ผูกพันจิตใจคนแต่ละยุคสมัย โดยที่ความรู้สึก ความศรัทธาของช่างในอดีตที่มีความเป็นสุนทรียภาพ สืบถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านการรับรู้เรื่องราวความงามที่เป็นที่สิ่งที่อยู่ภายใต้จิตสำนึก (Subconscious) ของมนุษย์ทุกนามและทุกสมัย¹⁴ โดยธรรมชาติแล้วเราสามารถรับรู้ได้โดยบันทึกเป็นประสบการณ์การรับรู้ ในส่วนตรงนี้เราต้องการหลักการหรือทฤษฎีที่จะเข้ามาช่วยอธิบายและช่วยคลี่คลายการรับรู้ที่สามารถอธิบายได้ ถ้าวิเคราะห์จากแหล่งกำเนิดและจุดประสงค์ในสร้างลายคำทำให้สามารถสรุปได้ว่า ลายคำไม่ได้ถูกสร้างมาให้เป็นเพียงลวดลายที่ประดับเท่านั้น แต่ยังมี ความหมายที่ผู้สร้างต้องการสื่อออกมาทางลายคำ ผ่านการรับรู้ของคนอาศัยหลักการรับรู้ ที่สามารถทำให้เรารู้สึกเข้าใจของความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และลายคำ จนเกิดแรงศรัทธาที่เรียกว่า “ศักดิ์สิทธิ์” จนทำให้พื้นที่ตรงนั้นกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์นั่นเอง

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้ได้ค้นคว้าและหาแนวทางที่จะเข้ามาช่วยอธิบายการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ในส่วนนี้ โดยได้จากการอ่านและทบทวนทฤษฎีที่เรียกว่า “ปรากฏการณ์วิทยา” หลักการปรากฏการณ์วิทยานั้นสามารถจะศึกษาได้ในหลายแขนง แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้หลักการปรากฏการณ์วิทยา มาช่วยอธิบายปรากฏการณ์ของการรับรู้และตีความหมายในงานสถาปัตยกรรม โดยผ่านการรับรู้ของคน ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์และกำหนดขอบเขตของพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาได้ หรือที่เราเรียกว่า การรับรู้ถึงสถานที่ (Sense of Place) นั่นเอง

¹³ ทิพวรรณ ทังมั่งมี, รายงานการวิจัยเรื่อง “การจัดองค์ประกอบศิลป์ในจิตรกรรมฝาผนังล้านนา”, หน้า 7

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 56

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อเป็นการศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ผ่านวิธีเก็บข้อมูลจากการรับรู้ประสบการณ์ตรงและปรากฏการณ์ร่วมของกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยอาศัยคำอธิบายทางทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา
- 1.2.2 เพื่อศึกษาหาปัจจัยต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างลายคำ และพื้นที่ภายในวิหารล้านนา
- 1.2.3 เพื่อเป็นการต่อยอดของความรู้ และงานวิจัยที่เกิดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพของลายคำ (ลวดลาย)

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

- 1.3.1 ปัจจุบันลายคำถูกทำให้กลายเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ที่แสดงถึงล้านนาและกลายเป็นเพียงลวดลายเพื่อประดับประดาบนวัสดุและสิ่งก่อสร้างเท่านั้น
- 1.3.2 ลายคำมีความสำคัญและทำหน้าที่ปรากฏตัวโดยผ่านการรับรู้ของคนที่ใช้ภายในพื้นที่ โดยมีปัจจัยต่างๆ ช่วยประกอบสร้างให้เกิดความหมายทางพื้นที่ที่กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ ก่อให้เกิดการรับรู้เป็นประสบการณ์ จนสามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่ความศักดิ์สิทธิ์ เกิดเป็นความรู้สึกศรัทธา และเคารพในสถานที่นั้น

1.4 ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

- 1.4.1 ได้รู้ผลของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ในเชิงปรากฏการณ์วิทยาที่อธิบายผ่านข้อมูลของประสบการณ์ตรงและปรากฏการณ์ร่วมของประชากรตัวอย่างโดยอาศัยคำอธิบายทางทฤษฎีปรากฏการณ์วิทยา
- 1.4.2 ได้ค้นพบปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการรับรู้ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างลายคำและพื้นที่ภายในวิหารล้านนา
- 1.4.3 ได้การต่อยอดของความรู้และงานวิจัยที่เกิดจากการเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพของลายคำ (ลวดลาย) ซึ่งช่วยในการปลูกจิตสำนึกถึงความสำคัญและหน้าที่ของลายคำในฐานะที่ไม่เป็นเพียงแค่ลวดลายประดับประดาเท่านั้น

สาระสำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้คือ การก่อเกิดการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนที่ใช้ไปภายในวิหารที่มีลายคำประกอบอยู่ภายใน ที่มีกระบวนการที่สื่งที่เกิดจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจาก

การรับรู้ของคนผ่านการมองเห็นลายคำที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่และปัจจัยต่างๆ ช่วยกันประกอบสร้างใน ณ เวลานั้น ทั้งนี้จะเกิดขึ้นเมื่อคนสามารถตีความจากสิ่งที่มองเห็นจนให้ความหมายเป็นความรู้สึกต่างๆ สามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และเกิดเป็นความรู้สึกเคารพและศรัทธาเลื่อมใสวิหารที่ตนเองยืนอยู่ภายในนั้น

ในงานวิจัยชิ้นนี้มีขั้นตอนในการวิจัยคือ ศึกษาหาความหมายและหน้าที่ของลายคำจากเอกสารต่างๆ จนสามารถรู้และกำหนดสถานที่เก็บข้อมูลได้จำนวน 5 วิหารด้วยกัน จากนั้นจึงกำหนดและคัดเลือกประชากรตัวอย่างจากคุณสมบัติที่กำหนดเป็นจำนวน 4 คน วิธีการในการวิจัยจะแบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ด้วยกันคือ

1. ข้อมูลด้านการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพที่เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยผ่านวิธีการรวบรวมข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ การบูรณะ การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และเก็บข้อมูลโดยการสำรวจภาคสนาม
2. ข้อมูลด้านการรับรู้จากปรากฏการณ์ที่ได้ข้อมูลจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง ผ่านการใช้เครื่องมือวิจัยที่ประกอบไปด้วย กล้อง เครื่องบันทึกเสียงและแบบบันทึกข้อมูล โดยข้อมูลจะถูกเรียบเรียงโดยผู้วิจัย

จากนั้นจะนำข้อมูลทั้งหมดมาค้นหาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางปรากฏการณ์ภายในวิหาร แล้วอธิบายและคลี่คลายกระบวนการที่ต่างกันต่างๆ ผ่านการกำหนดปัจจัยนั่นเอง ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในวิหาร เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงานของลายคำและพื้นที่ผ่านปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยประกอบสร้างเป็นปรากฏการณ์ ผ่านการรับรู้ของคนจนตีความและให้ความหมายที่แตกต่างกันออกไปออกมาในรูปแบบของความรู้สึก และประสบการณ์ต่างๆ ทั้งนี้การเกิดปรากฏการณ์นั้นจะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกันของแต่ละวิหารทั้งปัจจัยที่ควบคุมได้และไม่ได้ โดยความหมายที่ได้จากการตีความนั้นจะขึ้นกับพื้นเพของความคิด ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวิหารพบว่า มีสาเหตุหลักมาจากปัจจัยด้านกายภาพที่เกิดขึ้นจากการบูรณะเป็นสาเหตุหลักของการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่างๆ เช่น โครงสร้าง ลวดลายของลายคำ แสงสว่าง เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำข้อเสนอแนะและวิธีแก้ปัญหาเบื้องต้นในบทสรุปและข้อเสนอแนะท้ายบทของงานวิจัย ซึ่งเนื้อหาของงานวิจัยชิ้นนี้จะประกอบไปด้วย การค้นหาและคลี่คลายกระบวนการที่ต่างกันของปรากฏการณ์ภายในวิหารผ่านการศึกษาลายคำ ที่มีวิธีการวิจัย ข้อมูลของการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ ผลสรุปของงานวิจัยและข้อเสนอแนะโดยมีรายละเอียดของข้อมูลทั้งหมดจะปรากฏในแต่ละบทของงานวิจัยนั่นเอง